

FERDINANDY GYÖRGY
Egy hiányos emlékirat

Sehogy se tetszik nekem ez a cím. Még csak azt sem mondhatni, hogy a francia eredeti pontos fordítása lenne. Persze esetlen maga a francia is. *Les mémoires courtes* sok mindent jelenthet. Nyilvánvaló, hogy annak, aki kitalálta, franciául sem az írott szó a kenyerere.

Arról nem is beszélve, hogy egy ilyen lapos indítással nem lesz könnyű eladni ezt a jobb sorsra érdemes dokumentumköteget.

Mert az itt felvázolt élet kétségtelenül érdekes. A helyzet pedig, amiben formát ölt, talán még érdekesebb.

Elmondom, miért. Itt ül előttem ez az őzikeszemű asszony, valami kislányos báj lengi körül, úgy nézem, egykorú a fiammal, harmincéves, ha lehet. Párizsi, most jár először ebben a lövészárokban, a Balkán peremén, Keleten. Egyetlen fegyvere egy kézikoffernyi fényképész-felszerelés, mert hogy fotóriporter lenne a drága, fotós, aki ezzel a kislányos mosolyával már bevette Afrikát és a Távoleketet.

Itt, nálunk most mégis – úgy tűnik – elbizonytalanodott. Nem beszél a nyelvet, és hát nálunk nem lehet úgy társalogni, mint a valaha volt nyugat-európai gyarmatokon. Értsd: rabszolganyelveken.

Persze az sem mindegy, hogy a riporter kiről vagy miről faggatja az embereket. Ez a kis ország ugyanis Eli számára nem egészen idegen. Innen került át Galliába az apja, az ő múltját szeretné lencsevégre kapni, még idejében, ha lehet. A szereplők ugyan már nem élnek, de itt vannak még, idegenségükben is ismerősen a szavak. A hangsúlyok, a színek és a helyszínek. Az, hogy a régmúlt mélyvizében valaha *Erzsinek* szólította őt egy idegen.

A kaland úgy kezdődött, hogy egy francia kislány tucatnyi titokzatos iratot talál apja papírjai között. Valamennyin más és más név áll a jól ismert igazolványkép alatt. Más és más lakcím, pecsét és foglalkozás. Csupa olyasmi, amiről ez a derék francia család mind ez ideig nem tudott.

Kém lett volna Tamás? Az ilyesmi nem ritkaság a hidegháború éveiben. És a megbízásokról soha, a vasfüggöny lebontása után sem beszéltek a nyugalmazott ügynökök. Arra persze nem számítottak,

hogy támad valaki, aki csak azért is fel akarja kutatni az életüket.

Mint most itt ez a mandulaszemű lány. Kiszolgáltatottan, védtelenül egy olyan világban, ahol mindenkinek van titkolnivalója. Ahol a fontos dolgokról még csak beszélni se lehet.

– Szóra akarom bírni – mondja most – apámat. Megérteni őt. Elfogadni, ha lehet.

Nem veszi el a kedvét, hogy még az a kevés is, amit talál, csonka, homályos, töredezett. Bekapcsolja a masináját, keresztbeveti a lábát – szép, formás lábszárjai vannak –, ül itt a szobámban, szemben velem.

*

Megkérdezem, hogy ki küldte ide hozzám, de a válasza alig figyelek. Megszoktam, hogy utánam jönnek a témák, kutakodni minnek!

Fényképeket mutogat, egy ismeretlen férfi képét. Az egyikben, a háttérben észreveszek egy ismerős, fehér ablakkeretet.

– A tábor! – mutatom Elinek. Ott, a barakkban voltak ilyen magasak az ablakkeretek.

Ott élt az apja, ahol én. Ezért kaphatta meg a címemet. Hogy mikor? Még a negyvenes években, a háború után húzták fel az amerikaiak ezeket a hosszú, földszintes épületeket. Én csak '57 telén kerültem ide, a forradalom után. Az apa fényképén évszámok, dátumok nincsenek.

– Mondjon el mindent! – kérlel a lány. Nagyon fontos neki ez a fehér ablakkeret.

Mi Bécsbe kerültünk '56 után. *Kerültünk*, így jut eszembe. Akkor még többes számban tároltam az emlékeimet. Elterjedt a hír, hogy a franciák ösztöndíjakat osztanak. Különvonat vitt Párizs felé, emlékszem, fél éjszakákon át félreállították a fűtetlen szerelvényt a nyugat-európai vasutak.

Január tizenharmadikán végre átdöcögünk az ideiglenes Rajna-hídon. Felráztuk egymást: ez itt már Franciaország! Vastag jégpáncél tapadt a koszos vonatablakon.

Odakint még sötét volt, hajnali öt óra lehetett. Akárcsak egy neorealista filmben, nercbundás hölgyek forró levest osztogattak a peronon. A hangosbeszélő pedig magyarul tudatta, hogy nyolcvan diák számára szállást és tanulási lehetőséget biztosít az egyetem.

Így indult ez az én hosszú, hétéves strasbourgi életem. A barakk, ahová buszokon szállítottak, kint volt a Rajna árterületén. Mire kiosztották a szobákat,

fent a töltésen, a fűzfák koronájában már elővillant a ködből a januári nap. Nekem aznap lett életemben először saját szobám. Letettem a vaságyra, ki se mertem pakolni a bécsi, a Mariahilferstrasse címkéjét viselő kartonkofferomat.

No mindegy, berendezkedtünk, mi nyolcvanan. Nyolcvan hosszú hajú, szomorú fiú. Ötvenhatosok. Most, ahogy így visszagondolok, minden arcra és hangra, még a bece- és a gúnynevekre is jól emlékezem.

A lány apja azonban nem volt a társaim között. Még egy napra sem, ebben egészen biztos vagyok. Mintha már láttam volna valahol, igaz. Mintha már hallottam volna róla. De nem.

Később megtudtuk, hogy a barakkokban mielőttünk már mások is éltek. Háborús menekültek. Az egyik óriásfenyő ágai közé apró nyilat szögelt valaki. „Varsó – kétezer kilométer”, hirdette egy koromfekete felirat. Az én Elim apja nyilván ezek közé a régiek közé tartozott.

Elnéztem ezt a csalódott francia lányt, aki – mint már annyiszor – velem is hiába próbálkozott, és a száraz tények után lassan mindenféle apró, furcsa részlet is eszembe jutott.

*

Az első hetekben a rádió mellett töltöttük a napot. A forradalom után minden nyugati adó éjjel-nappal üzeneteket közvetített. Százazrek bolyongtak a táborok között, szülők keresték a gyerekeiket, családok a hozzátartozóikat.

Minket persze csak a magyar adások érdekeltek. A Szabad Európa, az Amerika Hangja, a Petőfi és a Kossuth. Emlékszem, Moszkva hullámhosszán többször is elhangzott egy nekünk, strasbourgiaknak szóló üzenet. Vigyázzunk – mondták –, mert a hely, ahol élünk, a jugoszláv király kémiskolája. A Rajna árterében – így mondták – *diverzánsokat* képeznek ki az amerikaiak. Visszadobják, és robbantgatásra, gyilkolásra készítik fel, aki elfogadja az ösztöndíjukat.

A hiszékenyebbek közül néhányan összebeszéltek, és meg sem álltak Párizsig. A többieket – a többséget –

sikerült lebeszélnem. Jugoszláviának nincsen királya! – emlékszem, ezt mondtam nekik. Elhitték, ez volt az igazság. Az orosz rádióknak különben sem volt a mi szemünkben hitele. Még akkor sem, amikor három társunk szólalt meg a moszkvai adásban. Három fiú, aki néhány nappal ezelőtt még itt volt velünk.

Emlékszem, egy cigánygyerek át akarta úszni a Rajnát, és belefulladt. Egy másik társunk ordította

kezdett, hogy a barakkokat körülvették a páncélosok. Éjjel volt, mind kirohantunk a bejárat elé, ahol csak egy mentőkocsi állt. Ez vitte el a kétségbeesetten kiabáló fiút, aki – ha jól emlékszem – biatorbágyi volt, és a Kollár névre hallgatott.

A nagy megrázkódtatásokból nem gyógyul ki csak úgy

egyik napról a másikra az ember. Sorolhatnám tovább az ilyen és ehhez hasonló történeteket.

*

Élt közöttünk azokban az időkben egy vén buzeráns. A Pimpi. Nem volt szobája, hol itt, hol ott csövezett. Nem először járt a barakkban, ha beivott, sorra mesélte a hihetlennél hihetlenebb régi történeteket. Mindig csapódott hozzánk néhány kallódó, elesett alak. És nálunk ideig-óráig mind megtalálták a helyüket.

Eli, a lány, komoran méregetett:

– Ön szerint tehát – jegyezte meg – apám a régi-ek közé tartozott.

A jugoszláv király kémiskolája beleillett az elképzeléseibe. Kelet-Európa történelmét nem tanulják a francia gyerekek. Másrészt csodálni akarta az apját, csak azért is. Nem bánta, hogy amit megtudhat róla, csakis valami egészen zavaros, sötét dolog lehet.

– Aztán – folytattam – kitavaszkodott, és egy szép napon meglátogatta a táborat mister Beach, az amerikai követ.

Betereltek minket a nagyterembe, némán feszengtünk az amerikai lobogók színes lepedői alatt. Megtapsoltuk mister Beach beszédét, a botrány akkor tört ki, amikor lefordították nekünk, hogy az amerikai nép – úgymond – a szívére ölel minden magyar gyereket.

Sellők kútja, Balatonalmádi

Itt tartott a követ, amikor a kopasz, fogatlan Pimpi felugrott és követelni kezdte, hogy ne ölelgessék már ezt a nyolcvan apátlan-anyátlan gyereket! Először azt hittük, hogy féltékeny, de nem:

– Engem is! – kiabálta. – A szívükre! Hét évet ültem Márianosztrán! Most meg, hogy visszajöttem, már szóba se állnak velem! Szóval – hüppögte sírva – ne hagyjátok magatokat! Értitek?

Így ért véget mister Beach látogatása. Nem valami dicsőségesen.

*

Elmenni innen! De hová, merre? A fogadtatásunk odakint, a városban is felemás volt. Az újságok lefaszították az első napok lelkesedése után. Huligánok lettünk, akik meg akarták dönteni a szocializmust. A társadalmi rendet. Mások szerint megfertőzött minket a kommunizmus. Franciaország nem tudott mit kezdeni velünk.

Nem értették, hogy mi – lám, a többes számra még mindig rááll a nyelvem – a vér és a könny sós ízével a szánkban, nem vagyunk olyan emberek, mint körülöttünk a többiek.

Vajon Eli, a francia asszony megértette-e a történetemet? Ő már megtett minden tőle telhetőt. Hazahozta, eltemette az apját.

– Megtaláltam – mondta most – a gyökereimet. Nem lesz hiányos, foghíjas az életem.

– Ennyi? – kérdeztem.

Felállt, kikapcsolta a magnetofont. Eszembe jutott, hogy valamit még megtehetek érte.

– Bátor ember volt az apád! – mondtam neki. Megöleltem. Lágú volt, illatos. Rám mosolygott. Mintha mindig is erre a mondatra várt volna.

– Gondolod? – kérdezte.

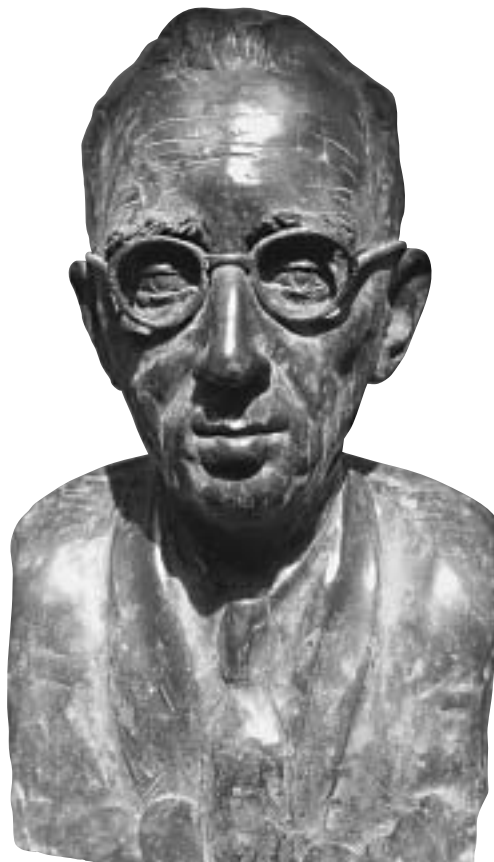
Ezt fogja elmesélni a gyerekeinek.

– Magyarul! – jelentette ki büszkén.

Mert magyarul tanult, mióta kiadták neki az édesapjáról szóló három per hármas jelentéseket.

Így ért véget ez a rendhagyó látogatás. Hol van ma már a hidegháború! A jugoszláv király! A Rajna ártere szeméttel. Itt élünk, nyolcvanan. És itt élt Tamás, az apa is, akit beszerveztek az amerikaiak.

És hát ez a kis elszánt francia asszony. Aki sírva fakad, amikor megérti, hogy érdemes volt. Hogy a legenda mégiscsak megszületett.

Bibó István-portré, Vésztfő-Mágor, Szoborpark